

Lengyel András

A jubiláns

Néhány sor Gerold László 75. születésnapjára

Az a nemzedék, amelyhez Gerold László is tartozik, s amely a hajdani nevezetes „jugoszláviai” magyar folyóirat, az *Új Symposion* köré szerveződött, ma a vajdasági magyar irodalom nagy nemzedékének számít. Sajnos már nem mindegyikük él, az idő jócskán megritkította soraikat. Az egykori folyóirat azonban, ahogy mondani szokták, ma már „irodalomtörténet”, a hagyomány része, már-már legenda. A „felforgató” nemzedék klasszikus lett. S hogy egyre távolabb kerülünk mindattól, ami akkor e harcos folyóirat eleven életét alkotta, mi sem mutatja jobban, minthogy már Jugoszlávia sincs, s Gerold László is 75 éves.

Őt is, mint nemzedéktársai közül még néhányat, a hetvenes évek közepén ismertem meg – pontosabb lenne úgy fogalmaznom, kerültünk érintkezésbe. Egy ideig mélyebb személyes ismeretség nélkül, felületesen és alkalmyszerűen. Én akkoriban a szegedi egyetemi könyvtárban dolgoztam, a „folyóiraton” (tudniillik a különgyűjteményi osztályon, amely a hírlap- és folyóiratanyagot is őrizte), s Szeged akkoriban már ismét a vajdasági magyarok magyarországi hídfőállása volt. Amikor „átjöttek” ezt-azt, például könyvet vásárolni, beleszorgolni a magyarországi légkörbe, esetleg kutatni, az egyetemi könyvtárba is rendszeresen eljutottak. Az egyetem már akkor is legendás oktatója, Ilia Mihály, aki egyszemélyes intézményként a magyar kultúra egységének ápolója volt, rájuk is figyelt, az ő magyarországi mozgásukat is segítette. Elhozta őket – célirányos tapintattal – az egyetemi könyvtárba is. Én pedig, mint ott dolgozó pályakezdő könyvtáros, amiben lehetett, segítségükre voltam. A vendégek, akiknek könyvtári munkáját, tájékozódását apró dolgokkal megkönnyíthettem, persze nagyon különböző emberek voltak, alkatilag is, habitusban is. Volt, aki kutatási területe miatt akkor érdekesebbnek tűnt föl számomra (például Bosnyák István, a Sinkó-kutatóba oltott pamfletíró, akinek Sztálin-ellenes kis munkája egyszer antológiadarab lesz), volt, aki kevésbé. (S volt, akit – mea culpa! – ma jóval többre tartok, mint akkor.) Érezni lehetett a szegedi és a vajdasági kultúra közötti különbségek érintkezést alakító szerepét is. A vajdaságiak „mások” voltak, mint mi, ezt nem lehetett nem észrevenni. A magyar-magyar összetartozás ott s akkor már s még élő követelménye ellenére egyénileg kellett „megérteni” őket. S a szimpátia foka értelemszerűen különbözött. Gerold, bár szakterülete, a színháztörténet engem kevésbé érdekelt, szimpatikus volt. Lénye jó benyomást tett rám. (A sympósok körül, valljuk meg, volt némi, részben spontán, részben mesterséges kód, amelyre némelyikük rá is játszott – ilyen szempontból Gerold kicsit kilógott közülük. Hiányzott belőle a nagyképűség, a fontoskodás, a kompenzáló, mesterséges „magabiztosság”, ami e harcos körtől nem volt idegen.) Idővel persze rájöttem, az *Új Symposion*, mint minden kisebbségi intézményi szerveződés, végső lényegét tekintve kényszerkoalíció volt. A körülmények szorítása és a kínálókozó lehetőség-

gek iránya szükségképpen olyanokat hozott össze, akik más (szerencsésebb) körülmények között akár két-három, nagyon különböző szekértáborban találták volna meg helyüket. Geroldban engem nem is szerepe, hanem emberi minősége fogott meg. S ebben később sem kellett csalódnom.

Később, elkerülve a könyvtárból, s így megszűnvn „intézményi” szerepem, a személyes találkozás meggritkult, egy-egy vizionlátás közé nagy szünetek iktatódtak be, Gerold László pályáját azonban mindig, önkéntelenül is figyelemmel kísértem. Érdekelt. Láthattam egyetemi karrierjének kibontakozását, titulusai gyarapodását – egyetemi tanár lett, tanszékvezető, a vajdasági magyar kultúra első számú színházi kritikus és színház-történésze, az irodalmi élet meghatározó szereplője. Szakemberként régóta jobb és hasznosabb tagja közösségének, mint sok előtérben álló, sztárolt kollégája. Különösen örültem neki, hogy szerkesztőként is szerepet vállalt a vajdasági magyar irodalmi életben. Amikor Bori Imre irányította a leghosszabb életű, immár mélyen a vajdasági magyar irodalom történetébe ágyazódó folyóiratának, a *Híd*nak az életét, ő szerkesztette a lap szemlerovatát. Utóbb, sok kényszerű változást túlélve, néhány évig ő lett a *Híd* főszerkesztője és megújítója is – a talpon maradás garantálója.

A vajdasági magyar kultúra „kis” kultúra (kicsi a „merítési bázis”, amelyből építkezhet), a lehetséges és szükséges szerepek benne szükségképpen összecúsznak. E helyzet kétféle nagy magatartáslehetőséget kínál. Vannak, akik visszaélnék e helyzettel, s valódi érdemek nélkül fontoskodnak, „vezérkednek”. „Valakik”, de csak látszatnagyságok. S vannak, akik e helyzetből másféle következtetéseket vonnak le. A feladatvállalás kötelességét veszik magukra. Mert, éppen a kis kultúra adottságai miatt, többletmunkára van szükség, hogy az intézményrendszer hiányzó vagy csökevényes funkciói mégiscsak megkapják a maguk embereit. Valakiknek azt is el kell végezniük, ami „hivatalból” nem volna kötelességük, de ha ők nem csinálják meg, más sem csinálja meg. Az intézményrendszer enélkül akadozik. Ezek az emberek e kis kultúra igazi tartópillérei. Ők tartják, szinte vállakon, az egész konstrukciót. S ideje kimondani, ilyen személyisége a vajdasági magyar kisebbségnek Gerold László is.

Szimptomatikus, hogy ő, „a megértés és a szeretet mentén szerveződő interpretáció” embere olyan munkára is vállalkozott, amelyet jobb helyzetű irodalmakban egész intézmény sereg munkatársa alkot meg. Ő egymaga, intézményi háttér és asszisztencia nélkül, egyéb teendői ellátása mellett megcsinálta a jugoszláviai magyar irodalom lexikonát. (Második, javított és bővített kiadása most van megjelenőben. A 75. születésnapra, reméljük, kézbe is vehetjük.) Egy nehéz sorsú, küzdelmes múltú és jelenű, önmagáról mégis újra s újra életjelet adó kisebbségi magyar irodalom létének nagy dokumentációja ez. Emlékeztető mindarra s mindazokra, amik s akik enélkül végleg a feledés homályába vesznének, amik és akik mégis az egyetlen szilárd alapot jelentik e kisebbség jövőjéhez. Van, amikor egy szakmunka messze túlmutat önmagán, e lexikon minden szükségképpeni fogyatkozása ellenére, ilyen. Több, mint fő mű, tárgyas szükségzavóságában is nemzedékek küzdelmének és eredményeinek korolláriumuma.

Kedves Laci, isten éltesen!